

*Мурзалиева Зина Кочековна,
педагогика илимдеринин кандидаты,
Кыргыз билим берүү академиясы,
жетектөөчү илимий кызматкери,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары*

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ЖАШТАР МИГРАЦИЯСЫНЫН КӨЙГӨЙЛӨРҮ

*Мурзалиева Зина Кочековна,
кандидат педагогических наук,
ведущий научный сотрудник,
Кыргызская академия образования,
Кыргызская Республика, город Бишкек*

ПРОБЛЕМА МОЛОДЕЖНОЙ МИГРАЦИИ В КЫРГЫЗСТАНЕ

*Murzalieva Zina Kochekovna,
Candidate of pedagogical sciences,
Kyrgyz Academy of Education,
Leading Researcher,
Kyrgyz Republic, Bishkek city*

ON THE PROBLEMS OF YOUTH MIGRATION IN KYRGYZSTAN

Аннотация: Бул макалада өлкөнүн өнүгүүсүнүн азыркы этабында Кыргызстандын жаштарынын миграциясына байланыштуу маселелер изилденди. Өлкөдөгү болуп жаткан жаштардын миграция маселеси боюнча коомчулукта ар тараптан өз пикирлерин ортого салуу менен кызуу талкууга алынып, андагы болуп жаткан проблемалар боюнча атайын түзүлгөн мамлекеттик миграция структурасы көзөмөлгө алууда.

Изилдөөнүн жыйынтыгында өлкөдөгү экономикалык-өндүрүштүк базанын начардыгы жана ИДПнын төмөндүгү жаштардын чет өлкөлөргө кетүүсүнүн социалдык чыңалуусун четтетүү жана аларды жумушка орношуу үчүн бир катар позитивдүү учурлар бар экендигин көрсөттү.

Аннотация: В данной статье исследуются вопросы, связанные с миграцией молодежи Кыргызстана на современном этапе развития страны. Вопросы миграции молодежи бурно обсуждаются на различных уровнях, и общественное мнение по данному вопросу неоднозначно, несмотря на то, что

проблемами миграции занимаются госструктуры.

Результаты исследования показали, что при нынешней слабой экономико-производительной базы страны и низкой ВВП для снятия социальной напряженности выезд молодежи за рубеж и их трудоустройство имеет ряд позитивных моментов.

Annotation: This article examines the issues related to the migration of young people of Kyrgyzstan at the present stage of development of the country. The authors attempt to find out the main causes of youth migration and their impact on the socio-economic and demographic situation of the country. The issues of migration of young people are discussed at various levels and public opinion on this issue is ambiguous, despite the fact that the problems of migration are dealt with by government agencies.

The results of the study showed that with the current weak economic and production base of the country and low GDP to relieve social tension, the departure of young people abroad and their employment has a number of positive aspects. But for the future revival and

development of the country's economy, migration is harmful.

Түйүндүү сөздөр: жаштар жана миграция, тенденция, миграциянын себептери жана кесепеттери, жаштардын этностук миграциясы.

Ключевые слова: молодежь и миграция, тенденция, причины и последствия миграции, этническая миграция молодежи.

Key words: youth and migration, trend, causes and consequences of migration, ethnic migration of youth.

Киришүү. Жаштарга тиешелүү аракеттердин бүткүл дүйнөлүк программасында өлкөнү өнүктүрүү үчүн адам ресурстарына өзгөчө роль берилет, ошол эле учурда мамлекеттин социалдык-экономикалык өзгөрүүлөрүнүн жана технологиялык инновацияларынын негизги фактору болуп саналат. Миграциялык практика көрсөткөндөй, жаш адамдар жашоого киргизилген өзгөртүүлөргө жеңилерээк жана тезирээк эмгек чөйрөсүндө адаптацияланышат, энергиясы көбүрөөк, консервативдүү эмес үй-бүлөлүк же аймактык көйгөйлөргө «байланган эмес». Ошондуктан Кыргызстанда жаштардын миграциясы маселесин мамлекеттин жана коомдун жалпы өнүгүүсүнүн экономикалык жана социалдык факторлорунун көз карашынан кароо керек.

Изилдөөнүн методдору жана аны уюштуруу. Изилдөөнүн негизги методдору эмпирикалык иликтөөлөр, байкоо жүргүзүү, анализдөө аркылуу жаштардын миграциясы көйгөйүн чагылдырган адабий булактардан алынды. Эл Аралык жана Ата Мекендик тажрыйбаны уюштуруу принциптерин колдондук. Уюштурууга карата изилдөө иштери, «Кыргызстандын миграциясы кызматынан», интернет айдыңынан, мамлекеттик маалымат каражаттарынан, жарандык коомдон, сурамжылоо, иликтөө формасы аркылуу жүргүзүлгөн.

Изилдөөнүн натыйжалары жана аны талкуулоо.

Жаштардын миграциясы көйгөйүн чагылдырган адабий булактарды үйрөнүүнүн, Эл Аралык жана Ата Мекендик тажрыйбаны жалпылоонун негизинде алынган

маалыматтарына таянып, анан, изилдөөнүн жалпы натыйжаларын талкуулоого алып чыктык. Талкуу республикалык жана Эл Аралык илимий-практикалык конференцияларда, илимий лаборатория, кафедра отурумдарында кызуу жүрүп, басып чыгарууга сунушталган.

Биздин оюбузча, келечекте миграцияда жүргөн жаштар Мекенине кайра кайтып келүүсү үчүн кыргыздын улуттук, кесиптик тармактарынын катары толукталышы керек, ишмердүүлүгү кайра жаралышы зарыл. Аларга: агро, токой чарбасы, жыгач иштетүүчү өнөр жай, ден соолукту чыңдоочу жана агротуризм, асыл тукум мал чарбасы, аарычылык, жеңил өнөр жайы, тоо кен казуучу өндүрүш, кол өнөрчүлүктү өнүктүрүү талабы болуп эсептелет.

Кыргыздар байыркы көчмөн элдердин бири болуп саналат, ал эми Кыргызстандын географиялык абалы Батышка да, Чыгышка да таандык эмес жана дүйнөнүн эки башкы бөлүгүнүн ортосунда жайгашкан. Ушуга байланыштуу Кыргызстан азыркы дүйнөдө болуп жаткан бардык глобалдуу процесстердин катышуучусу. Мындай процесстердин бири – миграция жана негизинен, жаштар миграциясы. Кыргызстан жаштар калктын жалпы санынын 40% ын түзгөн мамлекеттердин катарына кирет [1].

Кыска мөөнөттүн ичинде миграция республиканын экономикасын акыркы жылдары үчтөн бир бөлүгүн, андан кийин, 2017-жылы, Кыргыз Республикасынын ИДПсынын 37% ын түзгөн акчалай которуулар менен бекемдөөдө.

Жаштар миграциясы бүгүнкү күндө Кыргызстан үчүн оор көйгөйлөрдүн бири болуп саналат жана бул жөнөкөй адамдардын мамлекеттен чыгышы эмес, ал мамлекеттин, коомдун жана 68% үй-бүлөнүн кызыкчылыктарын козгогон татаал социалдык-коомдук процесс катары каралат. Негизги көйгөйлөрдүн бири болуп, үй-бүлөдөгү мигранттардын жашы жете элек балдары чоң ата, чоң энеси же туугандарынын колунда калып, алардын толук кандуу тарбия албай жаткандыгы. Массалык маалымат каражаттарындагы жаш өспүрүмдөрдүн ар кандай зордук-зомбулукка кабы-

лышы, суицид маселелери коомчулукту түйшөлдүргөн өтө орчундуу маселелерди жаратууда.

- Бириккен улуттар уюмунун (БУУ) адам укуктарынын жалпы декларациясында, балдар өзгөчө камкордукка жана жардамга мүчө боюнун жана акылынын жетиле электиги аны коргоого, камкордукка муктаж экендиги жөнүндө айтылат.

«18 жашка чыга элек ар бир жаран – бала деп эсептелет. Ар бир жарыкка келген наристе (ата-энеси никедеби жокпу) бирдей социалдык коргоодон пайдаланууга укуктуу» – деп Нью-Йорк, 1982-жылдын 2-ноябрындагы 25-статьясы, «Адам укуктарынын жалпы декларациясында» баса белгиленген [2, 155].

Бул проблемалар жаштар үчүн да, алардын амбициялуу пландары жана миграциялык абалдары учурдун актуалдуу маселеси болуп эсептелет.

Бүгүнкү күндө негизинен экономикалык, региондук жана болжолдуу (прогноздоочу) миграция байкалууда.

Региондук миграция бир эле учурда ички миграция болуп саналат. Бул окууга байланыштуу (атайын орто жана жогорку окуу жайларда), жумуш издөө, үй-бүлөгө билим берүү (бул башка аймактарга турмушка чыккан кыздарга тиешелүү), жашаган жерин өзгөртүү ж.б. менен байланыштуу өлкө боюнча адамдардын көчүп жүрүүсү саналат. Кыргызстан анча чоң эмес өлкө экендигин эске алсак, мигранттардын социалдык-маданий көйгөйлөрү олуттуу эмес. Ага себеп, Советтер союзу тарап, республика көз карандысыздыкка жетишкенден бери Кыргызстан миграциянын маселесине кабылды, анын ичинде айрыкча, улуттун жаштары да туш болду.

Кыргыз Республикасынын мыйзамы жаштарды курактык мүнөздөмөлөрдүн жыйындысынын негизинде социалдык абалынын өзгөчөлүктөрү менен шартталган, социалдык-демографиялык топтордун бири катары аныктайт, алар башка социалдык-психологиялык касиеттери, коомдун түзүлүшү, маданияты, коомдун тарбиясы, социалдаштыруунун мыйзам ченемдүүлүктөрү менен аныкталат [3].

Жаштар миграциясынын жыйындысынын көрсөткүчү бир катар белгилерге: улуту, жынысы, жаш курагы, билими, кесибинин түрү, квалификациясы, үй-бүлөлүк абалына карата ээ болгон ченемде (шкалада) болушу керек.

Кыргызстанда болуп жаткан социалдык жана миграциялык мүнөздөгү процесстер өлкөнүн ичинде да, чет өлкөлөрдө да өз статусун жана иш издөөлөрүн аныктоодо жаштардын мүмкүнчүлүктөрүн кыйла кеңейткендигин белгилеп кетүү керек.

Ошондуктан, миграция маселелерин иликтөө жаштар миграциясынын жетиштүү көңүл бөлүнбөгөндүгүнөн улам орун алды. Бул багытта олуттуу изилдөөлөрдүн жоктугу бүгүнкү күндө Кыргызстан үчүн бул көрүнүштүн социалдык, экономикалык бардык аспектилерин, мүмкүн болгон саясий кесепеттерин толук көлөмдө баалоого мүмкүндүк бербейт.

Кыргызстандагы жаштар миграциясы боюнча айрым изилдөөлөрдө аталган көйгөйдү чечүүнүн чет өлкөлүк тажрыйбасын пайдалануу сунушталат. Мындай мүмкүнчүлүктү талдап жатып, изилдөөчү Азамат Темиркулович мындай деп белгилейт: «Кытай, Индия, Армения сыяктуу дүйнөнүн айрым өлкөлөрүнүн тажрыйбасы көрсөткөндөй, миграцияда коркунучтуу эч нерсе жок жана миграция теориялык жактан Кыргызстанга экономикалык жаатта пайда гана алып келет». Бирок автордун сөзү боюнча, бул өлкөлөрдөгү демографиялык жана социалдык-саясий абал Кыргызстанга караганда, бир нече башка экендигин билдирүү келмек. Бул өлкөлөрдөгү калктын саны өкмөткө, жаратылыш ресурстарына жана жалпысынан өлкөнүн коопсуздугуна болгон кубаттуу социалдык басым болуп эсептелет. Ошондуктан, жогоруда аталган өлкөлөрдүн бийликтери калктын өсүшүн жөнгө салат жана миграция процессине катышууга адамдарды ар тараптуу өбөлгөлөйт. Мигранттардын эсебинен ар бир өлкө өзүнүн саясий жана Эл Аралык статусун жогорулатат. Ошондуктан, биз бул өлкөлөргө теңелишибиз мүмкүн эмес. Кыргызстандын демографиялык жактан алсыз 6 млн адамдан аз калкынын эмгекке жарамдуу

жаштарынын миграциясы кыйроого алып келиши мүмкүн [11].

Кыргызстандын миграциялык процессинде жаштар өзгөчө орунду ээлейт жана негизинен эмгек фактору менен байланышкандыгын байкоого болот.

Жалпы миграция көлөмүндө, ал экспорттердин берген баасы боюнча, 700 миң адам, негизги күчүн жаштар түзөт жана алар абдан мобилдүүлүктүктөрү менен, кандайдыр бир аймакка же өлкөгө байланып калбастан, ыкталышуу менен жайгашууга аракет жасашат. Жаш мигранттардын негизги массасы (90%) орто, атайын жана жогорку билимдүүлөр. Бул көрсөткүч, 20дан 29 жашка чейинки активдүү жаштар, миграциялык курак болуп эсептелет [4].

Ички, ошондой эле тышкы миграцияда жаштар арасында негизги бөлүктү региондордон, тагыраак айтканда айыл жеринен чыккандар түзөт.

Миграция боюнча материалдарды талдоодо жаштар миграциясынын негизги себептери төмөндөгүлөргө байланышкан:

- Жаштар билим берүүнүн бардык баскычтарында жана тепкичтеринде, жалпы билим берүүчү мектептерде жана Жогорку окуу жайларда алып жаткан билими дайыма эле заманбап талаптарга жооп бербейт.

- Стандарттар, программалар жана окуу китептери мурдагыдай эле заманбап рынок экономикасынын керектөөлөрүн чагылдыра албайт.

- Ошондой эле, PISA изилдөөсүнүн натыйжалары боюнча Кыргызстандын 15 жаш курактагы окуучуларынын 13,6% гана окурмандык, математикалык, табигый илимдер жана компьютердик сабаттуулук жаатындагы тапшырмаларды минималдуу Эл Аралык стандарттардын деңгээлинде араң аткарууга жетишкен [7].

- Билим системасында алынган кесиптик орто жана жогорку билим, ошондой эле квалификация заманбап Эл Аралык талаптарга анчалык ылайык келбейт жана эмгек рыногунда адистин белгиленген компетенцияларын чагылдырбайт. Буга байланыштуу социологиялык изилдөөлөрүнүн жыйынтыгында, биздин өлкөдө ЖОЖдордун бүтүрүүчүлөрүнүн 70% ашыгы

адистиги боюнча ишке орношо алышпайт [6].

- Кыргызстанда жергиликтүү калктын арасында мигранттардын санынын көбөйүү тенденциясы да бар, ошондой эле кайсы бир учурларда, белгилүү себептер менен башка өлкөлөрдө калып кеткен мекендештерибиз өздөрүнүн кичи Ата Мекенине кайтып, отурукташып калган жаштардын саны да өсүп жатууда. Мисалы: – Памирлик кыргыздары жана Тажикстандын, – Мургаб, Жерге-Тал районундагы мекендештерибиз көчүп келишип, аларды мурдагы климаттык жашоо шарттарына ылайыкташтыруу максатта, Чоң Алайга жана Чүй өрөөнүнө жайгаштырылып, мамлекетибиз аздан болсо да, социалдык-гуманитардык, материалдык жардамдарын көрсөтүшүүдө.

Мигранттардын реалдуу көйгөйлөрү:

Экономикалык жактан өнүккөн өлкөлөрдө иш берүүчүлөрдө «экономист», «врач», «программист» квалификациялуу адистерге, ошондой эле жумушчу кесиптерде: айдоочу, куруучу жана тейлөө чөйрөсүндөгү кызматкерлерге чоң суроо-талап бар экенин эске алып, жаш адамдар белгилүү квалификацияга ээ болуп миграцияга чыгышы керек. Бул аларга жумуш таап, жакшы эмгек акы алууга мүмкүндүк берет. Ошол эле учурда өзүбүздүн мамлекет да, чет өлкөлөрдөгү мекендеш мигранттарга жардам көрсөтүү боюнча, алардын муктаждыктарына карата иш чараларды көрүүгө тийиш.

Кыргызстандын жаш мигранттары, өзгөчө элет жерлеринен чыккан тургундары үчүн квалификация жоктугунан тышкары дагы бир олуттуу көйгөй бар болуп саналат, алар бара жаткан өлкөнүн тилин начар билишет. Тил үйрөнүү, адаптация мөөнөттөрү, алардын жашоо деңгээлине позитивдүү таасирин тийгизет: өзүнүн кесиптик сапатын жана мүмкүнчүлүгүн, жөндөмдүүлүгүн көрсөткөнгө, тезирээк жамаатка кошулганга жана өндүрүштүк, социалдык жана инсандык мамиле курууга мүмкүндүк берет. Чет өлкөгө миграцияга чыгууга даярданып жаткан эң жаш кыргызстандыктардын пикири боюнча, миграцияны алар өз мүмкүнчүлүгүн, жөндөмдүүлүктөрүн, кесиптик өсүү жана материалдык жактан камсыз

болуусун ишке ашырууга кыйла жагымдуу жагдай катары кабыл алышат.

Мигранттардын бири Аурзада Тынаевдин сөзү боюнча: «Кыргызстанда жумуш издеп кетип жаткан эмгек мигранттарынын саны жыл сайын өсүүдө, алардын катарында жаш адамдардын саны өсүүдө. Буга иштин Ата Мекенинде жоктугу жана кийин үйгө кайтууга мүмкүндүк бербеген жакырчылык өбөлгө болот» [8].

Кыргыз диаспорасынын «Замандаш» ассоциациясынын координатору Азамат Айтбаевдин пикири: «Миграция жыл сайын жашарып баратат. Эгер 1990-жылдардын башында Кыргызстандан негизинен 30 жаштан улуу адамдар кетишсе, азыркы учурда 16 жаштан баштап жаштар кетип жатышат» [9].

Жаштар эмгек биржасынын директору Азиз Идрисовдун айтканы боюнча, сыртка жумушка чыгып кеткендердин болжол менен 70% ын жаштар түзөт. Жаштардын миграциясынын негизги себеби – өлкөдөгү эмгек акысынын төмөндүгү [10].

Миграциянын себептери.

Жүргүзүлгөн сурамжылоонун жыйынтыктары Кыргызстандын жаштар арасында өткөн сурамжылоонун 17% га жакынкы жылдары жана биринчи мүмкүнчүлүк болгон учурда өлкөнүн чегинен сыртка кетүүнү пландаштырып жатканын көрсөттү. Алардын ичинен 72% – жумуш издеп, алардын 20% – Кыргызстанга кайра келүүнү пландашпайт.

Сурамжылангандар миграцияны жакшы тенденция деп эсептешет (52%) жана миграцияны эмгек акынын ыкмасы катары карашат. Алардын 17% миграциянын эсебинен билимдерин бекемдөөгө жана дүйнө таануусун кеңейтүүгө умтулушат, 9% – жашоо ыкмасы катары карашат.

Бүгүнкү күндө байкалган туруксуздук жана Кыргызстандагы жалпы ишкердик жана өндүрүштүк активдүүлүктүн төмөндөшү, жумушсуздук, «жашоо наркынын» жогорулашы келечекте өлкөнү өнүктүрүүнүн жаш ресурстарын жоготууга түртөт. Жаш жигит ишке орношсо да, төмөнкү эмгек акы анын жашоо деңгээлин камсыз кылбайт [8].

Улуттук сурамжылоонун алкагында өткөрүлгөн жаштардын миграциялык маа-

найын талдоонун негизинде, жаштардын дээрлик үчтөн бир бөлүгү туруксуздукка жана келечек алдында кооптонууга дуушар болууда деп табылды [5].

Ошентип, туруктуу өндүрүштүн жоктугу, эмгек рыногунун начар болушу, жана калктын эмгек менен камсыз болуусунун төмөндүгү, жаштардын башка өлкөлөргө миграциясы кандайдыр бир деңгээлде өлкөдө жана коомдо социалдык чыңалууну азайтат. Ушуга байланыштуу мамлекет кыргызстандык мигранттар иштеген өлкөлөрдүн туруктуулугуна жана экономикалык өнүгүүсүнө кызыктар, ал эми аларды мекенине кайтып келүү эмгек рыногундагы социалдык чыңалууларга жана эмгек ресурстарынын өтө көбөйүшүнө алып келиши мүмкүн.

Жаштар миграциясын колдоонун дагы бир себеби – бул тышкы миграция – бул үй-бүлөнүн финансылык көйгөйлөрүн чечүү болуп саналат. Акча каражаттарын мигранттар тарабынан которулушу жергиликтүү калктын жашоо деңгээлинин жогорулашына алып келет, алардын сатып алуу жөндөмдүүлүгүн жогорулатат.

Миграциялык процессте жаштарга арналган бир катар даректүү иш-чараларды алдын алуу зарыл:

1. Жакынкы жылдары этностук (кыргыз) жана региондук өзгөчөлүктөрдү эске алган жаштар миграциясын изилдөөнүн методологиясын интенсивдүү түрдө өнүктүрүүнү баштоо (анткени мурдагы методологиясы жарабайт).

2. Жаштар чөйрөсүндө миграциялык процесстин себептеринин, мүмкүнчүлүктөрүнүн жана кесепеттеринин кеңири спектрине комплекстүү изилдөө жүргүзүү зарыл.

3. Билим берүү уюмдарында жана жогорку окуу жайларында руханий-адеп-ахлактык, жарандык, мекенчилдик тарбиялоону жакшыртуу.

4. Өлкөнүн ар бир калктуу конуштарында жаштардын ден-соолугун коргоого, сергек жашоо мүнөзүн калыптандырууга жана спорттук, ден-соолукту чыңдоо иш-чаралары үчүн шарттарды түзүүгө коомдун көңүлүн буруу.

5. Билим берүү, эс алуу, илимий-техникалык чыгармачылыкты өнүктүрүү

жаатында жаштарга көрсөтүлүүчү кызматтардын деңгээлин жана материалдык базасын жакшыртуу.

6. Жашоо-тиричиликтин оор кырдаалына кабылган же дуушар болгон жаштар үчүн иштиктүү программаны иштеп чыгуу, аларды реабилитациялоо жана адаптациялоо.

7. Жаш үй-бүлөлөргө мамлекеттик жана коомдук колдоону уюштуруу.

8. Чет мамлекетке кетип жаткан жаштар үчүн алардын даярдыгынын деңгээлин (даражасын) аныктоо менен аскердик даярдыктарды уюштуруу.

Анткени чет өлкөдө жаш мигрант учуроочу көйгөйлөрдүн санына төмөнкүлөр кирет: тил билбегендиги, мыйзамдарды билбегендиги, анын натыйжасында алар ар кандай кысымдарга дуушар болот, кулчулукка кабылып, ошондой эле башка тоскоолдуктарга калышууда.

Жаштардын миграциясынын натыйжалары.

- эмгекке жарамдуу калктын жаштарынын башка өлкөлөргө чыгып кетүүсү Кыргызстандын кээ бир аймактарында депопуляция көйгөйүнө дуушар болушу мүмкүн, айрыкча коңшу мамлекеттер менен чектешкен (Кытай, Тажикстан, Өзбекстан, Казакстан);

- мамлекеттин коргонуу жөндөмүн чыңдоо жана мобилизациялык проблемаларды түзүү;

- демографиялык көйгөйдүн пайда болушу, балдардын, жаштардын санынын азайышы жана улгайган жана эмгекке жөндөмсүз калктын санынын көбөйүшү;

- Кыргызстанда бошоп калган «эмгек ресурстарына» Кытайдан, Индия, Пакистан, Жакынкы Чыгыш жана башка мигранттардын агымы келиши мүмкүн, бул өлкөнүн этностук балансына терс таасир этүү менен кыйын прогноздоочу кесепеттерди алып келиши күтүлөт.

Корутунду. Көптөгөн миграциялык маселелерди чечүү ар кандай ыкмаларды жана усулдардын системаларын активдүү пайдаланууну талап кылат, алардын арасында негизги орунду статистикалык, математикалык жана социологиялык ыкмалар жана алардын аспаптары колдонулушу керек.

Кийинки изилдөөлөрдө жана миграция маселелерин талдоодо жаштар миграциясынын төмөнкүдөй үч тобуна тийиштүү: табигый, механикалык жана социалдык багыттарына көңүл буруу зарыл.

Мындан тышкары, бир кыйла кылдат мотивациялык аспекттин өзгөрүү динамикасын изилдөө максатка ылайык.

Биздин баяндамабызда, биринчи аракеттерибиздин натыйжасы жергиликтүү этникалык чөйрөгө жаштардын миграциясын күчөтүүнүн маселелерин терең изилдеп чыгуу керектиги жөнүндө ойлорду көтөрүүгө токтолдук.

Адабияттар:

1. Демографический ежегодник Кыргызской Республики. Статистический сборник. – Бишкек, 2008.
2. Мурзалиева З.К. Инсанды тарбиялоодо улуттук оюндардын социалдык педагогикалык орду. «КББАнын кабарлары» – Бишкек, 2016. № 2 (38). – 152-157-бб.
3. Закон «О молодежной политике». 2000.
4. Итоги единовременного обследования занятости населения. 2006. НСК.
5. Национальный опрос в Кыргызской Республике. Международный республиканский институт, 2009.
6. Отчет по результатам социологического исследования, проведенного в Центральной Азии. Фонд «Евразия», агентство – «Экспресс», – Бишкек, 2006.
7. Результаты Международного сравнительного исследования функциональной грамотности 15-летних учащихся, PISA – 2006. – 2009. Отчет центра оценки в образовании и методов обучения.
8. Трудовая миграция из Кыргызстана. Миссия по международной миграции (МОМ), Кыргызстан, 2008.
9. [Электронный ресурс]. https://knews.kg/2011/12/16/migratsiga_molodeji_ugrojaet_genofondu_kyrgyzstan (10.04.2019 г.)

10. [Электронный ресурс]. [https://kloop.kg/blog/2016/04/30/kak Kyrgyzstan – teryayet – molodyh – spetsialistov – mest – i – niz](https://kloop.kg/blog/2016/04/30/kak-Kyrgyzstan-teryayet-molodyh-spetsialistov-mest-i-niz) (11/04/2019 г.)
11. Джамангулов К.Э. диссертации и автореферата по ВАК. 2019. [Электронный ресурс]. <https://paruskg.info/glavnaya/156481> – migraciya – predstavlyaet – ugrozu – nacionalnym
12. Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat. [Электронный ресурс]. http://www.kg.undp.org/content/dam/kyrgyzstan/Publications/UNDP-kgz-NHDR_2010_RUS.pdf

*Рецензиялаган:
Турдугулов А.Т.,
филология илимдеринин доктору, профессор*